

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто діагностувально-регуляторну систему соціально-економічного розвитку (СЕР) машинобудівного підприємства, проаналізовано факторні і результативні показники економічного та соціального розвитку машинобудівного підприємства. Здійснений аналіз варіантів зміни значень СЕР, розглянуто етапи технології вироблення і реалізації управлінських рішень. Запропонована класифікація факторів, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР.

В статье рассмотрено диагностическо-регуляторную систему социально-экономического развития (СЕР) машиностроительного предприятия, проанализированы факторные и результативные показатели экономического и социального развития машиностроительного предприятия. Осуществлен анализ вариантов изменения значений СЭР, рассмотрены этапы технологии выработки и реализации управленческих решений. Предложена классификация факторов, которые удостоверяют наличие или отсутствие целесообразности изменения приоритетов СЭР.

The estimating regulative system of socio-economic development (SIR) of machine-building enterprise is considered in the article, the factor and effective indexes of economic and social development of machine-building enterprise are analysed. The analysis of variants of change of values is carried out SIR, the stages of technology of making and realization of administrative decisions are considered. Classification of factors which testify a presence or absence of expedience of change of priorities SIR is offered.

Ключові слова: машинобудівне підприємство, соціально-економічний розвиток, факторні і результативні показники СЕР, класифікація факторів СЕР.

Для перетворення соціально-економічного потенціалу у розвиток підприємства використовують різноманітні методи, зокрема, проводять раціоналізацію управління потоками ресурсів, застосовують різні способи стимулювання продуктивності праці, позбавляються малоприбуткових активів та інтенсифікують використання усіх інших тощо.

Науковці і керівники машинобудівних підприємств стверджують, що вибір методів підвищення рівня СЕР машинобудівних підприємств є доволі проблематичним.

Передусім, проблема полягає у відсутності дієвого підходу, методики чи системи до ідентифікування фактичного рівня СЕР і вироблення раціонального управлінського рішення щодо його підвищення.

Для забезпечення керівниками підприємств запланованих значень показників СЕР необхідно аналізувати фактори, що вплинули на вже досягнутий рівень СЕР. Для зручності здійснення даного аналізу необхідно здійснити класифікацію факторів, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР машинобудівного підприємства.

Метою статті – розглянути діагностувально-регуляторну систему СЕР машинобудівного підприємства, проаналізувати факторні і результативні показники економічного та соціального розвитку машинобудівного підприємства. Здійснити аналіз варіантів зміни значень СЕР, розглянути

етапи технології вироблення і реалізації управлінських рішень. Запропонувати класифікацію факторів, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР.

Огляд та аналіз літературних джерел засвідчив, що в науковій літературі приділено достатньо багато уваги проблемі підвищення рівня СЕР підприємства, факторам, які впливають на СЕР, аналізу процесу стратегічного планування, методичному інструментарію застосування регулюючих рішень у стимулюючих і обмежувальних напрямках тощо. Проте достатньої уваги не приділено аналізу факторних і результативних показників економічного та соціального розвитку машинобудівних підприємств, варіантам зміни значень СЕР, класифікації факторів, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР.

Для того, щоб підвищити рівень СЕР машинобудівного підприємства, необхідно встановити досягнутий рівень розвитку і мати інформацію про фактори, які впливатимуть на підприємство протягом найближчого часу. Одним із варіантів досягнення цієї мети є діагностувально-регуляторна система СЕР машинобудівного підприємства, при розгляді якої серед її компонентів доцільно виділити:

- систему показників, за якими здійснюватиметься моніторинг;
- фактори, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР;
- способи аналізу і трактування факторів;
- технологію вироблення і реалізації управлінських рішень.

Як відомо, будь-яка система є сукупністю взаємопов'язаних елементів, тому при побудові системи показників, за якими доцільно здійснювати моніторинг СЕР, необхідно факторні і результативні показники розглядати елементами системи. Підбір показників для побудови системи безпосередньо залежить від наявності взаємозв'язків між ними. Ця система, як видно з рис. 1 і 2, складається із двох груп показників. Перша група характеризує економічний розвиток машинобудівного підприємства, а друга – соціальний.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

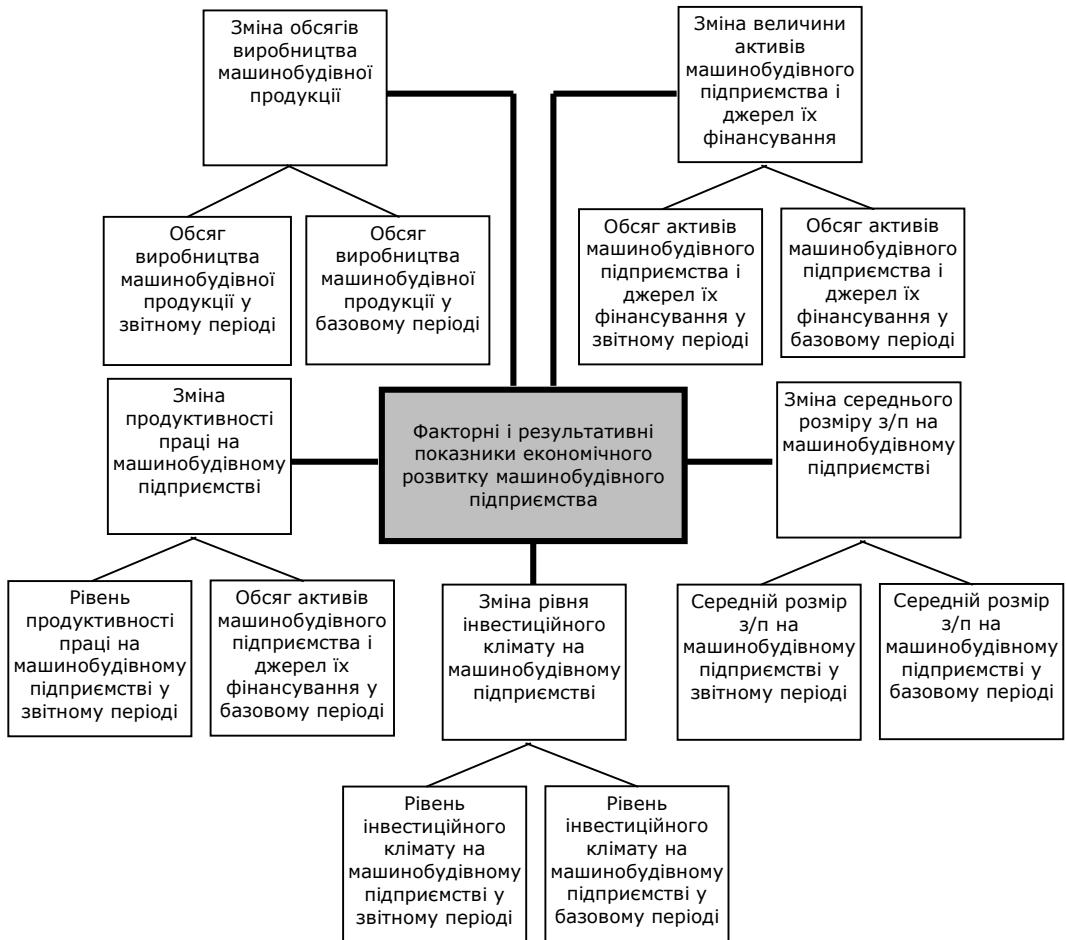

Рис. 1. Факторні і результативні показники економічного розвитку машинобудівного підприємства

Ці групи є підсистемами системи показників, які будуть виступати об'єктами моніторингу досягнутого рівня СЕР підприємства. До результативних показників економічного розвитку машинобудівного підприємства належать: зміна обсягів виробництва машинобудівної продукції, зміна величини активів машинобудівного підприємства і джерел їх фінансування, зміна продуктивності праці на машинобудівному підприємстві, зміна рівня інвестиційного клімату на машинобудівному підприємстві, зміна середнього розміру заробітної плати на машинобудівному підприємстві тощо. Щодо факторних показників, то ними виступають ті показники, на основі значень яких розраховуються результативні показники. До них належать: обсяг виробництва машинобудівної продукції у звітному і базовому періодах, рівень продуктивності праці на машинобудівному підприємстві у звітному і

базовому періодах, обсяг активів машинобудівного підприємства у звітному і базовому періодах, рівень інвестиційного клімату на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах, середній розмір заробітної плати на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах.

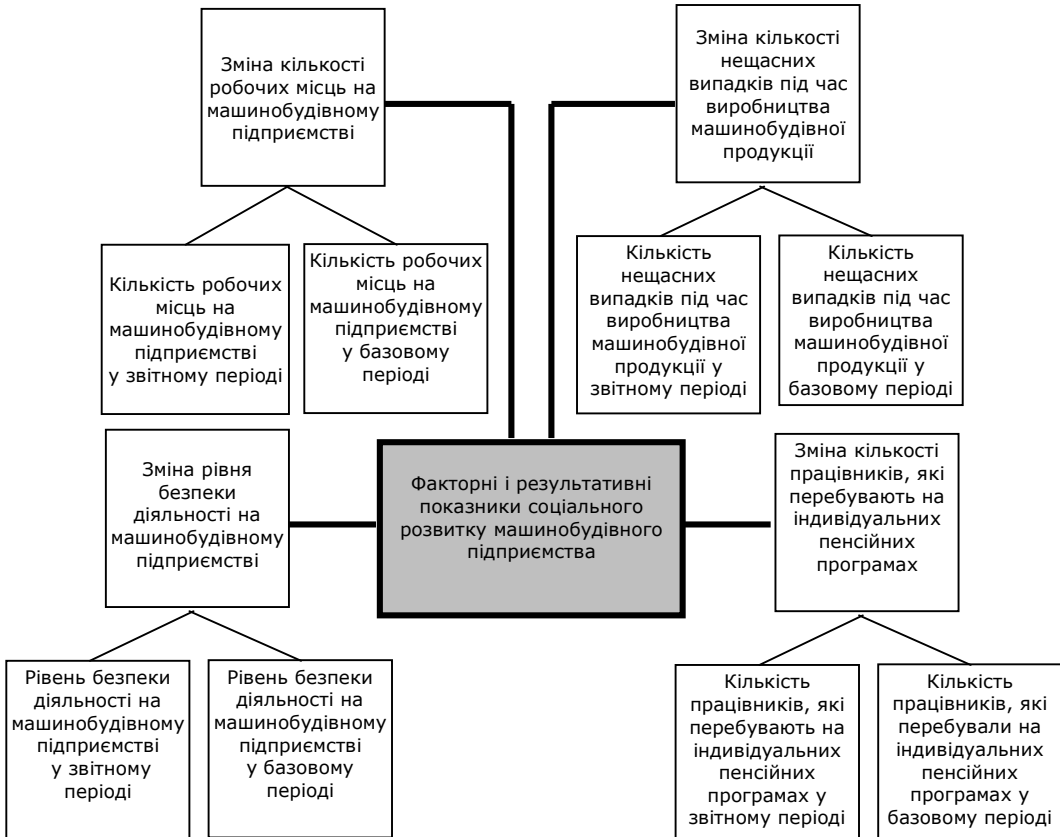

Рис. 2. Факторні і результативні показники соціального розвитку машинобудівного підприємства

В основу виділення результативних і факторних показників соціального розвитку машинобудівного підприємства покладено такий самий принцип, як і при класифікації показників економічного розвитку. До результативних показників соціального розвитку включено зміну кількості робочих місць на машинобудівному підприємстві, зміну рівня безпеки діяльності на машинобудівному підприємстві, зміну кількості несчастних випадків під час виробництва машинобудівної продукції, зміну кількості працівників, які перебувають на індивідуальних пенсійних програмах.

До переліку факторних показників соціального розвитку віднесено: кількість робочих місць на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах, рівень безпеки діяльності на машинобудівному

підприємстві у звітному і базовому періодах, кількість нещасних випадків під час виробництва машинобудівної продукції у звітному і базовому періодах, кількість працівників, які перебувають на індивідуальних пенсійних програмах у звітному і базовому періодах.

Варіанти зміни значень СЕР машинобудівного підприємства показано на рис. 3.

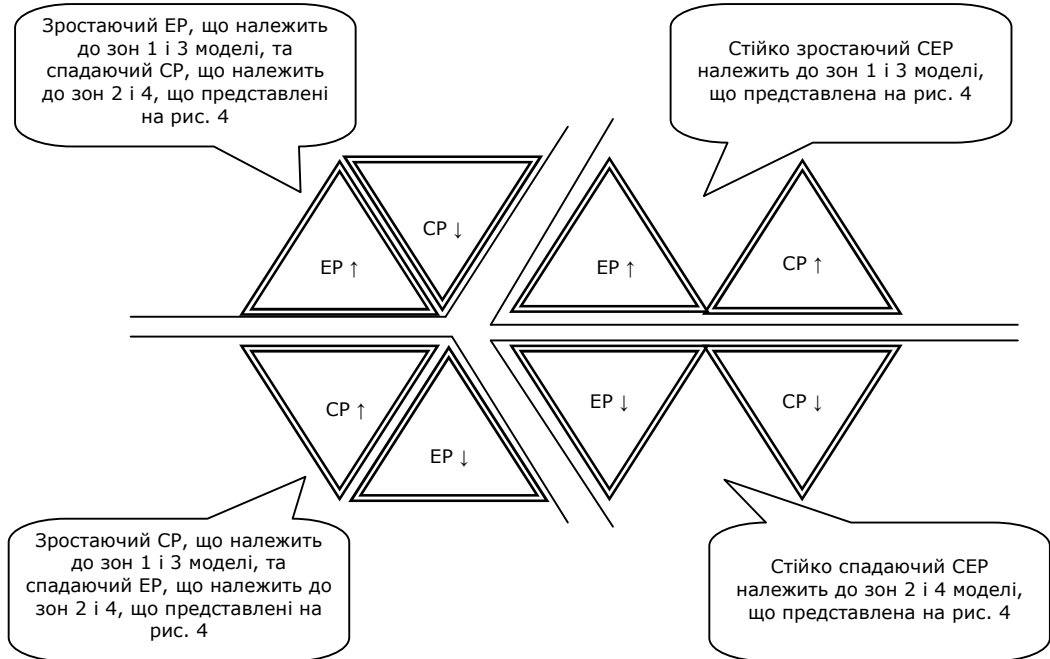

Рис. 3. Варіанти зміни значень СЕР машинобудівного підприємства

Узагальнюючі показники СЕР машинобудівного підприємства за своїм спрямуванням відповідно до моделі, що представлена на рис. 4, можуть набувати значень тотожних або протилежних. У цілому таких варіантів є чотири:

1) значення узагальнюючого показника економічного розвитку є позитивним, тобто часткові значення показників економічного розвитку належать до першої і третьої зони запропонованої чотирьохвимірної моделі, а значення узагальнюючого показника соціального розвитку є негативним, тобто часткові значення показників соціального розвитку належать до другої і четвертої зон;

2) значення узагальнюючого показника соціального розвитку є позитивним, тобто часткові значення показників соціального розвитку належать до першої і третьої зони запропонованої чотирьохвимірної моделі, а значення узагальнюючого показника економічного розвитку є негативним, тобто часткові значення показників економічного розвитку належать до другої і четвертої зон;

3) значення узагальнюючих показників економічного і соціального розвитку є позитивними, тобто часткові значення показників економічного і соціального розвитку належать до першої і третьої зони запропонованої чотирьохвимірної моделі;

4) значення узагальнюючих показників економічного і соціального розвитку є негативними, тобто часткові значення показників економічного і соціального розвитку належать до другої і четвертої зон запропонованої чотирьохвимірної моделі.

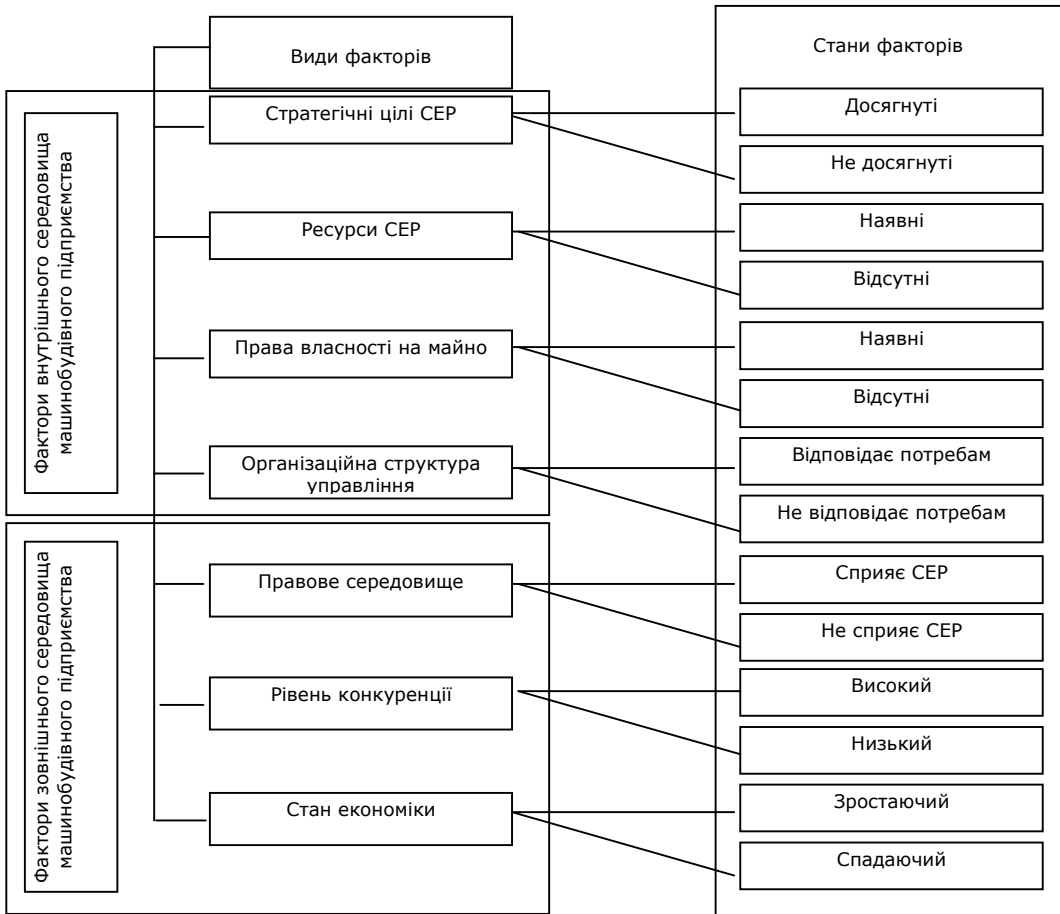

Рис. 4. Класифікація факторів, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР

Для того, щоб керівники машинобудівного підприємства могли забезпечувати заплановані значення показників СЕР, необхідно аналізувати фактори, які вплинули на вже досягнутий рівень СЕР. На рис. 4 наведено класифікацію факторів, що засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР машинобудівного підприємства. Фактори, щодо середовища підприємства розподілено на

внутрішні (стратегічні цілі СЕР, ресурси СЕР, права власності на майно, організаційна структура управління тощо) і зовнішні (правове середовище, рівень конкуренції, стан економіки тощо). Важливим аспектом цієї класифікації є те, що виділення кожного з факторів здійснено із врахуванням можливості чіткого встановлення його стану стосовно СЕР машинобудівного підприємства, зокрема, стратегічні цілі СЕР можуть бути досягнутими або не досягнутими, ресурси СЕР, як і права власності на майно, можуть бути наявними або відсутніми, організаційна структура управління машинобудівним підприємством може відповідати або не відповідати потребам, правове середовище, у якому діє машинобудівне підприємство, може сприяти або, навпаки, гальмувати СЕР, рівень конкуренції може бути високим або низьким, а стан економіки можна трактувати як зростаючий або спадаючий.

Одним із елементів діагностувально-регуляторної системи СЕР машинобудівного підприємства є способи аналізу і трактування факторів. Тут передусім йдеться про інформаційне забезпечення керівників підприємства. Із теорії статистики відомо, що дані (інформацію) можна отримувати за допомогою спеціально організованих статистичних спостережень, а також за допомогою отримання звітності. Звітність, як одна з форм отримання даних, найбільш прийнятна для формування інформації про фактори внутрішнього середовища машинобудівного підприємства. З огляду на це, від рівня розвитку управлінської звітності залежить рівень поінформованості керівників підприємств. Управлінська звітність має низку відмінностей від інших видів звітності, зокрема від статистичної і фінансової. Найважливішими відмінностями є: 1) управлінська звітність не має регламентованої форми; 2) не існує нормативів щодо періодичності подання управлінської звітності; 3) управлінська звітність може містити інформацію в описовому, натуральному, грошовому або інших вимірах. Враховуючи це, корисність інформації, яку отримують із управлінської звітності, залежить від самих керівників підприємства, зокрема від того, наскільки чітко і своєчасно вони вміють поставити завдання підлеглим і наскільки володіють методами обробки отриманої інформації.

Щодо спеціально організованих статистичних спостережень, то їх доцільно використовувати стосовно дослідження факторів зовнішнього середовища. Окремі науковці зазначають, що спеціально організоване статистичне спостереження проводять тоді, коли: не можна застосувати звітність; скласти звітність нераціонально; необхідно докладно вивчити явище; потрібно перевірити вірогідність даних звітності [12, с.10].

Збір інформації про фактори, які засвідчують наявність або відсутність доцільності зміни пріоритетів СЕР, можна здійснювати за допомогою різних видів спостережень: поточних, періодичних, одноразових,

безпосередніх, документованих, опитувальних, вибіркових, монографічних, анкетних тощо.

Найважливішими аспектами програмно-методологічних і організаційних питань статистичних спостережень є: визначення мети і завдання спостереження; визначення об'єкта та одиниці спостережень; вибір виду, форми і способу спостереження; складання програми спостережень [12, с.11-12]. До організаційних питань статистичного спостереження належать визначення часу спостереження, часу і місця проведення спостереження, комплексу підготовчих робіт, а також заходів, що забезпечують вірогідність даних [12, с.12]. Комплекс підготовчих робіт включає: складання списків одиниць спостереження, добір та підготовку кадрів, забезпечення транспортом, інструментарієм, фінансами тощо [12, с.13].

Застосування способів аналізу і трактування факторів керівниками машинобудівного підприємства є також одним із найважливіших елементів технології вироблення і реалізації управлінських рішень щодо забезпечення СЕР машинобудівного підприємства. Як відомо, ця технологія включає шість етапів: виникнення ситуації, що вимагає прийняття рішення, збір і обробка інформації, виявлення та оцінка альтернатив, підготовка та оптимізація рішення, прийняття рішення, реалізація рішення та оцінка результатів (рис. 5).

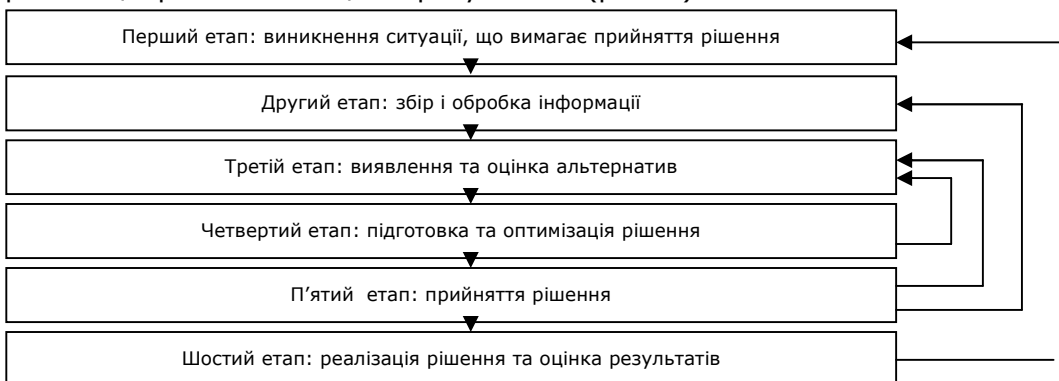

Рис. 5. Етапи технології вироблення і реалізації управлінських рішень [10]

Застосування керівниками підприємства різних способів аналізу і трактування факторів, які впливають на СЕР машинобудівного підприємства, тією чи іншою мірою присутнє на усіх етапах вказаної технології. Так, проблеми СЕР можуть бути виявлені при здійсненні моніторингу і співставленні досягнутих значень економічних і соціальних показників. Виявлення негативних явищ або тенденцій означає необхідність прийняття рішень щодо розв'язання проблеми. Підготовка обґрунтованого рішення неможлива без збору й обробки управлінської інформації. На цьому етапі керівники підприємств

використовують усі можливі способи отримання і опрацювання даних для встановлення причин виявленої проблеми і встановлення можливих шляхів її розв'язання.

Отримання інформації про наявність різних варіантів розв'язання проблеми вимагає оцінки альтернативних рішень. Виконання цього завдання супроводжується поглибленням знань щодо можливого впливу того чи іншого рішення на фактори, які зумовили проблему, і на майбутні значення показників СЕР машинобудівного підприємства. Отримання достатньої кількості аргументів на користь одного з рішень засвідчує необхідність переходу до наступного етапу вказаної технології. Підготовка та оптимізація рішення передбачають доопрацювання рішення, підготовку проекту остаточного рішення та його повне обґрунтування, що супроводжується залученням додаткової інформації, перевіркою наявних даних, поглибленням аналізу тощо. Етапи прийняття і реалізації рішення в основному зводяться до процедурного визнання рішення офіційно прийнятим, а також до створення умов для реалізації рішення. Це вимагає надання підлеглим відповідних повноважень і забезпечення їх усім необхідним (спецодягом, коштами, робочим місцем, інструкціями, обладнанням тощо).

Дослідження показали, що будь-яка система є сукупністю взаємопов'язаних елементів, тому при побудові системи показників, за якими доцільно здійснювати моніторинг СЕР, необхідно факторні і результативні показники розглядати елементами системи. Підбір показників для побудови системи безпосередньо залежить від наявності взаємозв'язків між ними. Ця система, складається із двох груп показників. Перша група характеризує економічний розвиток машинобудівного підприємства, а друга – соціальний. Ці групи є підсистемами системи показників, які будуть виступати об'єктами моніторингу досягнутого рівня СЕР підприємства. До результативних показників економічного розвитку машинобудівного підприємства належать: зміна обсягів виробництва машинобудівної продукції, зміна величини активів машинобудівного підприємства і джерел їх фінансування, зміна продуктивності праці на машинобудівному підприємстві, зміна рівня інвестиційного клімату на машинобудівному підприємстві, зміна середнього розміру заробітної плати на машинобудівному підприємстві тощо. Щодо факторних показників, то ними виступають ті показники, на основі значень яких розраховуються результативні показники. До них належать: обсяг виробництва машинобудівної продукції у звітному і базовому періодах, рівень продуктивності праці на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах, обсяг активів машинобудівного підприємства у звітному і базовому періодах, рівень інвестиційного клімату на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах, середній

розмір заробітної плати на машинобудівному підприємстві у звітному і базовому періодах.

Подальші дослідження доцільно проводити у напрямку формування технології підвищення рівня СЕР на засадах використання лізингу, систематизування використовуваних підходів до організування і стимулювання СЕР машинобудівних підприємств, формування економіко-математичних моделей оптимізації управління СЕР машинобудівних підприємств з урахуванням факторів, які на нього впливають, оцінюванню ефективності лізингової діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С., Мокій А.І., Новікова О.Ф., Романюк О.Ф., Романюк С.А. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / Національний ін-т стратегічних досліджень / З.С. Варналій (ред.). — К. : Знання України, 2005. — 498с. — Бібліогр.: в кінці розд.
2. Василенко В.О., Шматьго В.Г. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. — 440с.
3. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека. — М., 2000.
4. Георгіаді Н.Г. Інтегровані системи управління економічним розвитком машинобудівних підприємств: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. — 336 с.
5. Демчук Н.І. Розвиток інвестиційного процесу на промислових підприємствах України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". — Запоріжжя, 2006. — 20с.
6. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І.Волков, М.П.Денисенко, А.П.Гречан та ін.; Під. ред. проф. О.І.Волкова, проф. М.П.Денисенка. — К.: ВД "Професіонал", 2004. — 960с.
7. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. — М., 2001.
8. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / С.Д.Ильенкова, Л.М.Гохберг, С.Ю.Ягудин и др. Под ред. Ильенковой С.Д. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 327с.
9. Кочума І.Ю. Людський розвиток як чинник економічного зростання в Україні: Дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / НАН України; Інститут демографії та соціальних досліджень. — К., 2005. — 210 с.
10. Кузьмін О.Є. Сучасний менеджмент. — Львів: Центр Європи, 1995. — 176с.
11. Кузьмін О.Є., Георгіаді Н.Г. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. — 368с .
12. Лапішко М.Л. Основи фінансово-статистичного аналізу економічних процесів. — Львів: Світ, 1995. — 328 с.
13. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции. — М., 1981.
14. Молчанов Н.Н. Инновационный процесс: Организация и маркетинг. — СПб.: Издательство С.- Петербургского университета, 1995. — 321с.
15. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учеб. Пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 446с.
16. Нюттен Ю. Мотивация и деятельность // Экспериментальная психология. — М., 2004. — Вып. Попова И. Н. Стимулирование трудовой деятельности как способ управления: Социологический анализ. — К.: Наук. думка, 2000.—207с.
17. Психолого-педагогические проблемы мотивации учебной и трудовой деятельности. — Новосибирск, 2002.